

УДК 75.071.1(477)"19"Ябл

DOI <https://doi.org/10.32782/uad.2024.6.13>**Москвітін Роман Володимирович,**

здобувач кафедри теорії та історії мистецтва

Національної академії образотворчого мистецтва і архітектури

ORCID ID: 0000-0001-7502-542X

moskvitin.rv@gmail.com

Селівачов Михайло Романович,

доктор мистецтвознавства,

професор кафедри теорії та історії мистецтва

Національної академії образотворчого мистецтва і архітектури

ORCID ID: 0000-0001-9199-0270

mik_sel@ukr.net

**ТВОРЧІСТЬ ТЕТЯНИ ЯБЛОНСЬКОЇ 2000–2005 РР.:
ЖАНРОВА СПЕЦИФІКА**

Художня спадщина Тетяни Яблонської (1917–2005) – визначне явище в історії українського мистецтва другої половини XX – початку XXI ст. Метою дослідження є виявлення особливостей жанрів в її пастелях 2000–2005 років. Досягнення заявленої мети обумовило комплексне застосування мистецтвознавчих методів, зокрема – порівняльного і художньо-стилістичного аналізу.

Від кінця 1990-х років стан здоров'я істотно звузив творчий простір для Т. Яблонської межами її квартири. Водночас останні роки життя мисткині були дуже плідними. Незважаючи на похилий вік і погіршення здоров'я, вона продовжила творчий шлях, про що свідчать численні серії робіт. Це проявилось, зокрема, у серіях пейзажних мотивів навколо будинку, які вона зображувала в найрізноманітніших погодних умовах, в різні пори року. Окреме місце у творчості Т. Яблонської протягом 2000-х рр. посідає мотив квітів на підвіконні, розмаїття інтерпретацій якого є оригінальним явищем її художньої спадщини. В результаті вивчення пізніх робіт мисткині виявлена значна спорідненість їх сюжетів: коло мотивів у пейзажах і натюрмортах, створених в таких умовах, було надзвичайно обмеженим. Водночас художня інтерпретація таких мотивів в картинах Т. Яблонської є вираженням розмаїття краси й поезії повсякденного життя.

Наукова новизна статті полягає в дослідженні у творчості Т. Яблонської 2000–2005 рр. специфіки жанрів та їх синтезу, в яких можна виділити кілька основних варіацій: пейзажі; зображення пейзажів із частинами вікон як елементами інтер'єру; інтерпретації мотиву квітів на підвіконні; натюрморти на підвіконні на тлі пейзажів; композиції з кухонних предметів; зображення окремого предмета в натюрморті. У межах кожної з цих жанрових варіацій проаналізовано елементи художнього вирішення творів – композиції, кольориту, трактування форми. У статті також розглядаються особливості послідовного пошуку мисткинею художньої переконливості образів, виразності звичайних мотивів. Таким чином, аналіз пастелей Т. Яблонської 2000–2005 років поглибив розуміння специфіки її художнього шляху останніх років життя.

Ключові слова: творчість Тетяни Яблонської, стилістика, жанр, композиція, пастель, Мистецтво України початку 21 ст.

Moskvitin Roman, Selivatchov Mykhailo. TETYANA YABLONSKA'S WORKS 2000–2005: SPECIFICITY OF GENRES

Artwork of Tetyana Yablonska (1917–2005) is a important phenomenon in the history of Ukrainian art of the second half of the 20th and early 21st centuries. The aim of this research is to reveal genre's distinguishing features in her pastels of 2000–2005. The development of the declared article purpose involves the application of the comprehensive scientific approach, and comparative, artistic and stylistic analyses.

Since the early 2000s, health have significantly limited the T. Yablonska's creative space, within the confines of her apartment. At the same time, her later years of life were very prolific. Despite old age and declining health, she continued her art career. This exemplified, in particular, in the series of landscape motifs around the house, which she painted in a wide variety of weather conditions. Also, the image of the motif of flowers on the windowsill occupied a special place in artwork of T. Yablonska during the 2000s. The variety of interpretations of this motif in pastels is an original phenomenon of her creative heritage of that time. Looking at artist's late pastels does one

recognize their uncanny relatedness: the repertory of subject matter in the landscapes and still lifes painted in such conditions was unusually modest. In works of T. Yablonska's artistic interpretation of such motifs is an expression of the diversity of beauty and poetry of everyday life.

The scientific novelty of paper is to research the specifics of genres and their synthesis by T. Yablonska's works 2000-2005s in which it is possible to define several main variations: landscapes; images of landscapes with parts of windows as elements of the interior; interpretations of the motif of flowers on the windowsill; still lifes on the windowsill against the background of landscapes; compositions of kitchen items; images of a single object in a still life. Within each of these variations focused the analysis of picturesque and plastic characteristics of works. The article also examines the distinguishing features of constant search for artistic convincing images and the visual expressiveness of ordinary motifs. Thus, the study of T. Yablonska's works from the 2000s testifies to the specific character of the artist's trajectory in the last years of her life.

Key words: Tetyana Yablonska's works, stylistics, genre, composition, pastel, Ukrainian Art of the early 21st century.

Вступ. У художній спадщині Тетяни Яблонської (1917–2005) пастелі 2000–2005 рр. посідають відокремлене місце, що обумовлено кардинальними змінами на зламі століть у її житті та творчості. На тлі істотних обмежень того часу для мистецького процесу художниці контрастом стали його результати – значний обсяг та унікальність робіт, які відзначаються виразністю образно-пластичної мови. Долаючи обставини, Т. Яблонська опанувала нові можливості для творчості, зосередилась на послідовному поглибленні художньої витонченості у зображеннях звичних мотивів, виокремлюючи в них нові грані краси. В умовах обмеження доступної натури художниця збагатила розмаїття інтерпретацій жанрів. Зазначимо, що поряд з періодичним зверненням уваги науковців до вивчення робіт художниці у мистецтвознавстві бракує досліджень чинників унікальності її творів зазначеного періоду.

Серед ключових рис пастелей Т. Яблонської 2000–2005 років – оригінальність інтерпретації жанрів образотворчого мистецтва. В неординарності підходу до трактування жанрів визначне місце посідає тонке відчуття мисткині в питанні органічності їх синтезу. Специфіка і значення цього процесу для творчості мисткині того часу зумовили актуальність наукового вивчення вказаної проблематики.

Мета статті. В результаті комплексного аналізу пастелей Т. Яблонської 2000–2005 рр. виявити специфіку інтерпретації жанрів, охарактеризувати чинники виразності образно-пластичної мови творів художниці зазначеного періоду.

Матеріали та методи. Матеріали дослідження – насамперед твори Т. Яблонської 2000–2005 рр., виконані в техніці пастелі. Для поглибленого розв'язання завдань статті важливе значення набула опублікована в різні роки мемуарна спадщина мисткині – щоденники, спогади, роздуми. Також до кола матеріалів були залучені теоретичні та критичні мистецтвознавчі праці, в яких висвітлювалися певні аспекти творчої спадщини художниці зазначеного періоду.

Дослідження базується на комплексному підході. Для досягнення мети системно використано загальнонауковий та мистецтвознавчий інструментарій. Зокрема – історико-біографічний та іконографічний методи, художньо-стилістичний та порівняльний аналіз. Принцип індукції застосовано для формування висновків на основі узагальнення результатів

Аналіз попередніх досліджень. Унікальність творчого шляху Т. Яблонської обумовлює постійність уваги до неї у вітчизняному мистецтвознавстві, розмаїття її художньої спадщини є предметом періодичного наукового вивчення. Водночас констатуємо, що з комплексу причин найбільш дослідженим є півстоліття творчого шляху мисткині з 1940 р. до кінця 1980-х рр., а найменш вивченою – художня спадщина 1990–2005 років.

Звернення уваги мистецтвознавців до доробку Т. Яблонської початку 2000-х рр. знаходимо насамперед у вступних статтях до каталогів її творів відповідного періоду та в працях, присвячених висвітленню творчого шляху художниці в цілому. В таких публікаціях здебільшого викладена стисла узагальнена характеристика

її робіт. Так, наприклад, О. Федорук акцентував: «Пастелі Яблонської, які нас глибоко хвилюють і які несуть у собі полум'я внутрішнього – дотику з вічним, – слід розцінювати під цим кутом зору, і ці пастелі дають нам поживу для роздумів і насолоди» [1, с. 3]. С. Мамаєв зазначив, що дивлячись на предмети, які зображувала мисткиня останніми роками свого життя «не завжди побачиш в них ту красу, яку вміла побачити вона» [2, с. 2]. Формулюючи сутність останнього періоду творчості мисткині Г. Склярєнко наголошує «І справді, пізні твори художниці наче унаочнюють одну з головних загадок живопису: диво мистецького бачення, яке робить зримим те, що зазвичай залишається невидимим» [3, с. 43].

Увагу до художньої спадщини мисткині початку 2000-х рр. приділено в статті М. Юр, Т. Зіненко і В. Зайцевої «Творчі пошуки Тетяни Яблонської в її пастелях 2003–2005 років». В публікації зокрема підкреслено, що у роботах останніх років життя художниці намагалася втілити «потаємні мистецькі задуми, спрямовані на фіксацію окремих миттєвостей у певний момент часу, власних чуттів і колірних переживань, пов'язаних із розумінням живописності твору» [4, с. 90]. З огляду на зазначене, на думку авторів, мистецький доробок Т. Яблонської 2003–2005 рр. сприймається дещо осібно [4, с. 90].

В контексті завдань дослідження звернемо увагу на публікацію «Мультижанровість живописних полотен Тетяни Яблонської», в якій О. Роготченко, В. Зайцева та О. Опанасюк актуалізували питання жанрової варіативності у творах мисткині на зламі 1960-х–1970-х років. Автори виокремили для аналізу знакові полотна мисткині «Юність» і «Вечір. Стара Флоренція», характеризуючи їх як «мультижанрові». Ці роботи визначаються як прояв синтезу жанрів портрету і пейзажу [5, с. 92]. Також дослідники пропонують певний алгоритм в інтерпретації вказаних творів «через виявлення особливостей композиції й визначення складної жанрової структури – до окреслення багатшарового символічного змісту» [5, с. 90].

Результати дослідження. Внаслідок хвороби Т. Яблонська у 1999 р. була позбавлена

здатності працювати правою рукою. Крім того, нові реалії істотно звузили коло доступної натури як джерела художнього натхнення. Життєвий і творчий простір обмежився для мисткині власною квартирою. Після певної паузи художниця продовжила мистецький шлях – поступово почала працювати лівою рукою. Також вона вимушено змінила матеріал творчості: залишаючи в минулому улюблену техніку олійного живопису, в якості доступної альтернативи було обрано пастель. Відповідно змінилась й авторська манера. Водночас наперекір труднощам Т. Яблонська зберегла активну творчу позицію, схильність до художніх експериментів і новаторства.

Зауважимо, що в житті Т. Яблонської ствердження нового художнього етапу в умовах суттєвих фізичних обмежень в 2000–2005 рр. є певним чином продовженням процесу трансформації творчості під впливом погіршення здоров'я від початку 1990-х років. Тоді, після інфаркту, мисткиня сформулювала подальший напрям творчого шляху таким чином «...треба знаходити можливість йти не в ширину, а в глибину. І знаходити нове, цікаве на зовсім маленькому просторі. І чим далі буду старішати, тим меншим буде цей простір» [6, с. 569].

Художнє бачення і відчуття мінливості краси навколишнього світу, естетичної цінності миттєвостей життя стали впродовж 1990-х рр. визначальним принципом творчого методу художниці. Уважне спостереження за природою було незмінною складовою її творчого кредо. У записах 1997 року Т. Яблонська зазначила «Тепер дійшла висновку, що в мистецтві головне – особистість художника, його безпосередні почуття, поезія його душі й уміння захопити цим глядача» [7, с. 78]. Процес трансформації обмежень в нові можливості мисткиня характеризувала наступними словами «Пишу з вікон та поблизу своєї домівки. Це “звуження горизонту”, навпаки, його для мене розширило – відкрило красу і поезію там, де я їх не бачила раніш» [8, с. 4].

Серед проявів новаторського підходу Т. Яблонської 2000–2005 рр. окреме місце посідають оригінальні вирішення в аспекті синтезу жанрів. Зазначимо, що неординарність

їх інтерпретацій – характерна риса живопису мисткині впродовж десятиліть. Так наприклад, в її живописі 1990-х рр. портретні мотиви часто поєднувалися із зображенням частин інтер'єру, а також пейзажів за вікном. У пастелях Т. Яблонської 2000–2005 рр. одне з центральних місць посідає жанр пейзажу, майже повністю зникає портрет. Водночас на першому плані – натюрморт. Акцентуємо, що цілеспрямовану увагу натюрморту вона надала саме в 2000-х роках.

Систематизація пастелей мисткині зазначеного періоду надала змогу виявити наступні градації жанрової системи:

- пейзажі;
- зображення краєвидів із частинами вікон як елементами інтер'єру;
- інтерпретації мотиву квітів на підвіконні з варіативним ступенем залучення до композиції природи за вікном;
- натюрморти на підвіконні на тлі пейзажів;
- композиції з предметів побуту;
- зосередження уваги в натюрморті на зображенні єдиного об'єкта.

Для пастелей Т. Яблонської 2000–2005 рр. характерна значна увага до пейзажного жанру, натурною основою якого в той період її життя слугував один і той ж вид з вікна. На основі систематизації пастелей мисткині здійснимо реконструкцію мотиву. За деревами відкривається ритмічне повторення дахів будинків, які розташовані на рельєфі з примхливим характером – на першому плані краєвиду будівлі нижче. На дальньому плані пейзаж завершують абрис висотних будівель, які збагачують загальний композиційно-ритмічний характер мотиву. Незважаючи на живописність краєвиду, в цілому умови для пейзажного жанру в 2000–2005 рр. слід охарактеризувати як доволі обмежені, причина чого – звуження вибору натури та можливості змінювати ракурс. Водночас художниця продовжувала інтенсивно працювати, наслідком чого стало виникнення серій творів.

Зображення видів з вікна у серіях творів художниці 2000–2005 рр. варіативні, що зумовлено двома чинниками. Перший – гострота художнього бачення та чутливість

Т. Яблонської до змін у краєвидах що візуалізують неспинність колообігу життя. Другий чинник – виразність робіт збагачена варіативністю їх композиційної побудови.

Важливий фактор варіативності – використання художницею різноманітних форматів, від витягнутих за вертикаллю до панорамно-горизонтальних. Низка пастелей має квадратні або близькі до квадратних формати. Також Т. Яблонська активно змінювала рівень лінії горизонту. В деяких творах вона віддавала перевагу низькому горизонту, в інших – навпаки підіймала його, зображуючи краєвид з високої точки. Варіативність простежено також в аспекті масштабності мотиву. Знаходимо, зокрема, чимало зображень з пейзажними панорамами, у протилежних випадках – зосередження увагу на окремих елементах на першому плані. Підкреслимо, що Т. Яблонська для роботи пастеллю застосовувала виключно тонований папір, тон та колір якого вона активно використовувала як художньо-виразний засіб.

Розмаїття станів природи втілено Т. Яблонською як у зображеннях одного пейзажного мотиву в різні пори року, так й у віддзеркаленні миттєвостей впродовж сезону. Прикладом слугує порівняння пастелей «Похмура весна» та «Радісна весна», створених 2003 року. У творі «Похмура весна» підкреслено контраст темного силуету міста на фоні похмурого неба, що забарвлює мотив меланхолічним настроєм. Протилежною емоційною тональністю вирізняється «Радісна весна». Силуети будівель в картині – сірі, проте настроєвість твору визначається мажорним акордом яскравого кольору першої зелені та сяння весняного неба.

У пейзажах 2000–2005 рр. Т. Яблонська надавала особливу увагу зображенню неба. Виразність його образно-пластичного відтворення – важливий елемент інтерпретації краєвидів. У творах мисткині того часу небо має безліч емоційних відтінків – спокійне, лагідне, медитативне, інколи – драматичне чи тривожне. У роботах «Вечір» (2000), «Вранішнє небо» (2001), а також створених у 2003 р. пастелях «Контрєвітло», «Набігають хмари», «Небо у хмарах» та «Тривожне небо»

виявлено єдиний принцип образно-композиційного вирішення. В перелічених творах Т. Яблонська завдяки використанню принципу контражуру трактувала силует міста як узагальнену тональну пляму, надаючи йому другорядне значення. Основна увага спрямована на зображення неба – образно-пластичне відтворення його настроєвих відтінків.

Окремий мотив у пейзажах зазначеного періоду – силуети птахів у небі, на деревах. У роботах «На початку зими» (2001) та «Передчуття весни» (2002) зображення птахів є не тільки частиною пейзажу – вони перетворені на художній елемент, який забарвлює твір настроєм. Характерно, що мисткиня не деталізувала форму птахів, а здебільшого зображувала їх у вигляді пластичного символу-знаку – наприклад, як у творі «Птахи над містом» (2001). Це давало змогу зосередитись на виразності художнього образу – ліричного у творі «Птахи поруч з нами» (2003, рис. 1), експресивного звучання пастелі «Птахи й небо» (2003), атмосфери таємничості в роботі «Вечір, граки» (2005).

Пастель «Осінній вечір» (2001) відтворює колористичні ефекти вечірнього освітлення. Виразність цього ж мотиву

надихнула Т. Яблонську створити 2004 року ще кілька його художніх інтерпретацій у роботах «Вечірнє сонце. Весна» (рис. 2), «З'явився місяць», «Квітень. Сонце». Колористично вишукані пейзажні мотиви наповнені ліричною образністю: світло вечірнього сонця гарячими відтінками тонко окреслює силуети гілок на передньому плані та вкриває золотом торці будинків на дальньому плані.

В композиційному вирішенні творів «Пейзаж у рамі вікна» (2003), «Світла зима» (2004, рис. 3) та «Хмари за вікном» (2004) введено зображення частин вікна – його геометрія акцентує пластичне розмаїття краєвидів. Подібна композиційна особливість є однією з градацій синтезу зображення краєвидів та інтер'єру у творчості мисткині 2000-х років.

Рис. 1. Птахи поруч з нами. 2003. 43×37

Рис. 2. Вечірнє сонце. Весна. 2004. 25×32,5

Рис. 3. Світла зима. 2004. 34,5×49,5

Серед розмаїття варіацій синтезу жанрів в пастелях Т. Яблонської 2000–2005 рр. окреме місце посідають інтерпретації мотиву квітів на підвіконні – вияву в малій формі багатства природи. Букет квітів логічно класифікувати як натюрморт. Втім, його розміщення на підвіконні виводить мотив за традиційні жанрові межі. У випадку зображення на підвіконні вазонів з кімнатними рослинами сюжет стає частиною інтер'єру. Окремий аспект – ступінь залучення до композиції твору пейзажу за вікном. Таким чином мотив квітів на підвіконні займає специфічне місце – на перетині жанрів, на межі просторів внутрішнього та зовнішнього.

Розміщення квітів на підвіконні в поєднанні із зображенням пейзажу за вікном – метод урізноманітнення творів настроями природи. Використання вікна як елемента композиції додає відчуття перспективи та просторовості – воно слугує рамкою, що об'єднує внутрішній простір з зовнішнім світом. У зображеннях мотиву мисткиня надавала перевагу двом видам форматів: квадратному (близькому до квадрату), або навпаки – підкреслено вертикальному. Пастелі «Осіньне листя» (2004) та «Дзвіночки» (2005), розміри яких – відповідно 49×34,5 та 50×35 см, належать до найбільших в серії. Найменших за форматом – «Кульбабки» (2003) та «Вечоріє» (2005), розмірами 32×24 та 25×25 см відповідно.

В організації художнього простору пастелей «Весняне світло» (2003), а також «Густий туман», «Осіньне листя», «Паростки» та «Рослина», створених у 2004 р., мисткиня надала зображенню пейзажу такої ж виразності як і квітам. Водночас образно-пластична взаємодія елементів композиції різноманітна у кожному творі. Наприклад, у пастелі «Весняне світло» колористична гамма, об'єднуючи в єдину світло-повітряну атмосферу внутрішній та зовнішній простори, слугує співзвучним фоном для акцентування яскравого кольору квітів. У творі «Осіньне листя» золоте листя гілок на підвіконні м'яко розчинено в мерехтінні теплих відтінків осіннього пейзажу.

Інше композиційне вирішення в інтерпретаціях мотиву квітів на підвіконні – зображення

у витягнутому за вертикаллю форматі пишного букету квітів, який візуально займає майже всю площину твору. Таким чином створюється ефект прояву в малій формі буяння природи, якому немов недостатньо відведеного формату. Особливості подібної композиційної побудови наочно розкриваються в пастелях «Глечик з квітами» (2002), «Білі дзвіночки» та «Дзвіночки» (2005).

Для образно-пластичної виразності робіт «Кульбабки» (2003) та «Проліски» (2003) характерне відтворення відчуття крихкості краси весняних квітів. В основі композицій пастелей «Квіти вишні», «Листя тополі», «Літо» (2005) простежено наступний метод організації художнього простору: у межах квадратного або наближеного до нього формату активні дугоподібні ритми стеблів рослин контрастують з геометричними кутами вікна, підкресленими білками світла. Зазначений композиційний метод створює ефект внутрішньої динаміки у форматі твору.

Пастелі «Весна» та «Гіацинт» (2002), а також створені в 2004 р. «Світло й тінь», «Сутінки» доцільно виділити в окрему групу. Для образно-пластичної мови цих робіт характерно використання контрастів – світла та тіні, кольору та ліній, живописної плями та графічної гостроти. Основою виразності творів «Паростки» та «Рослина» (2004) є один з улюблених живописних прийомів Т. Яблонської – контраст насиченого зеленого кольору молодої рослини на підвіконні на тлі сріблясто-сірого марева пейзажу за вікном.

Пастелі «Вечоріє», «Літо» та «Сутінки. Конвалії», створені у 2005 р., доцільно об'єднати в єдину групу з огляду на домінування в їх виразності живописної плями. Серед перелічених робіт окремо виділимо пастель «Сутінки. Конвалії» (рис. 4), в якій яскраво відбилися риси, характерні для всієї групи. Акцентуємо, що у творі тонально-колористичне вирішення превалює над формою, яка лише вгадується завдяки кільком скупим пластичним «натякам». Розчиняючись у живописному мареві, багатство відтінків зеленого кольору створило виразну «зелену симфонію», що відтіняється спалахами білих квітів та білків.

Рис. 4. Сутінки. Конвалії. 2005. 33×32,5

Особливості інтерпретацій натюрмортів Т. Яблонської 2000–2005 рр. обумовили актуальність їх окремого аналізу. Композиційно-пластичне вирішення таких мотивів позбавлене традиційних уявлень про жанр. У трактуванні мисткині предмети у натюрмортах втрачають своє статичне буття – натомість вони стають активними учасниками повсякденного життя господарів, що сповнює твори особливим смисловим забарвленням. У деяких пастелях образно-емоційний аспект художньої інтерпретації мотивів доцільно охарактеризувати як «тихе життя предметів».

В інших випадках зображення предметного світу буденного життя забарвлюються активними емоціями – мажорною радістю, меланхолією, інколи відтінками драматизму. Важливим настроєм стає зачарованість. Таким чином виразність інтерпретації мисткинею предметів в натюрмортах позбавляє їх характеристики «мертвої природи». В контексті розгляду пастельних творів Т. Яблонської 2000-х рр., О. Федорук звертав увагу на інтерпретації побутових предметів у її натюрмортах. Ці предмети, за словами дослідника «... починають свій мистецький відлік, немовби створені для того, аби потрапити в поле зору інтуїції художниці» [9, с. 163]. Науковець доповнив: «Усі вони – кожен натюрморт

по-своєму – красномовні, індивідуальні, спонукані до життя схвильованою уявою, асоціативною думкою, волею зібрати одиничне в загальне» [9, с. 163].

Ще одна градація синтезу жанрів у пастелях Т. Яблонської 2000–2005 рр. – натюрморти на підвіконні. Композиційне вирішення творів цієї групи споріднене з інтерпретаціями мотиву квітів – зображення об'єктів, розміщених на підвіконні на тлі пейзажу за вікном. Водночас художнє трактування предметів позначено істотно іншими образно-пластичними інтонаціями. Речі буденного життя в інтерпретації мисткині набули поетично-драматичного забарвлення, принцип виразності якого доцільно охарактеризувати як «образно-пластичну драматургію».

Деякі з натюрмортів мають символічне забарвлення. Наприклад, предметний світ у пастелях «Напередодні нового тисячоліття» (2000, рис. 5) та «1 січня 2001 року» (2001) в художньо-метафоричній формі символізують злам історичного часу. В композиції роботи «Революція» (2004) зображені на підвіконні апельсини та помаранчевий прапорець, за вікном – тривожний неспокій пізньої осені. У творі Т. Яблонська метафорично

Рис. 5. Напередодні нового тисячоліття. 2000. 46,5×32

відобразила емоції національного суспільно-політичного протестного руху, що отримав назву «Помаранчева революція».

Об'єднаємо твори «Червоні яблука» (2001), «Калина» (2002), «Зимове вікно» та «Яблучка» (2004), в яких мисткиня досягла живописної переконливості за допомогою контрасту насичених кольорів плодів, розташованих на підвіконні, та колористичної стриманості пейзажу за вікном. Настроєм таємничості наповнена художня образність пастелей «Дзеркало. Зима» (2003) та «Натюрморт із зеленою пляшкою» (2005). Доповнюють розмаїття пластичних вирішень в натюрмортах на підвіконні роботи «Дідух» (2001), «Глек з пензлями» (2003), «Ранні сутінки» та «Свічник» (2004).

У натюрмортах 2000–2005 рр. оригінальне трактування жанру знаходимо також у варіаціях зображення предметів кухонного побуту. Основа композиційний варіацій – різноманітне поєднання таких предметів як чайник, тарілки і чашки, ложки, келих, невелика ваза та інше. Для їх зображення обрано ракурс «з високої точки», а тлом для предметів здебільшого слугувала клітчаста скатертина. Зауважимо, що головною пластичною характеристикою таких мотивів є панування геометричних форм – одноманітні еліпси посуду статично поєднанні з монотонністю смужок скатертини. Водночас в їх художніх інтерпретаціях Т. Яблонською спостерігаємо витончену живописність та переконливе враження динамічного «життя речей». Поряд з композиційним розмаїттям подібний ефект мисткиня досягла завдяки акцентуванню живописних рис мотиву – виразності кольору та гри світла. Монотонність еліпсів посуду перевтілено в пастелях на вибагливий візерунок дзвінких бліків. Підсилівши інтенсивність кольорів скатертини, художниця трансформувала геометрію її смужок в елемент динамічної візуальної гри.

В пастелі «Натюрморт з червоною тарілочкою» (2003, рис. 6) Т. Яблонська інтерпретувала мотив як дзвінкий контраст насичених червоних кольорів з багатством градації стриманих сірих відтінків. Живописне відтворення предметів в пастелях «Після сніданку»

Рис. 6. Натюрморт з червоною тарілочкою. 2003. 32×33

та «Натюрморт з окулярами» (2003) забарвлено сріблястими відтінками холодного денного освітлення. Засобами живопису – витонченістю градацій тону та вальорів – мисткиня сповнила зображення прозаїчних речей поетичним настроєм.

Художньою переконливістю позначена пастель «Вино й цукерки» (2004). В образно-візуальному вирішенні твору зображення предметів перевтілено на органічний дуєт, в межах якого келих з вином та ваза з цукерками перебувають в «пластичному діалозі». В цьому контексті наведемо думку вченого М. Криволапова, який зазначав, що інтерес до «одухотвореності предметного світу» прищеплений мисткині її викладачем Ф. Кричевським [10, с. 154].

Важливий елемент образно-пластичної мови в натюрмортах мисткині 2000–2005 рр. – метод «портретування предмета». Зазначимо, що подібний метод презентації натури містить в собі низку застережень, серед яких ризики описовості в її зображенні. Проте Т. Яблонська майстерно оминала творчу небезпеку, протиставляючи їй гостроту художнього сприйняття мотиву. Розташовуючи предмет на одноманітному тлі, вона зосереджувала увагу на відтворенні насамперед враження від живописно-пластичних якостей об'єкта

зображення. Спираючись на професійний досвід, мисткиня у використанні метода «портретування предмета» досягла переконливої виразності. Так, наприклад, прозаїчні речі кухонного обходу Т. Яблонська в пастелях інтерпретувала як окремих художніх мікро-всесвіт – сховане від неуважних очей життя. У роботі «Банка з водою» (2003) з властивою творчою свободою мисткиня надала звичайному предмету статус єдиного героя твору. В її трактуванні посуд став простором для гри бликів, тіней, рефлексів, а також контрастів золотистих відтінків, білих спалахів та нейтрального кольору оточення. Експресія нанесення штрихів підсилює візуальний ефект динаміки у зображенні статичного об'єкта.

Досконале втілення принципу «портретування предмета» у творчості Т. Яблонської 2000–2005 років знаходимо в пастелі «Джезва» (2003, рис. 7), в якій увагу зосереджено на відтворенні багатства кольорових відтінків матеріалу. Вільною творчою імпровізацією Т. Яблонська підсилила контраст теплих та холодних рефлексів. Мінімальними засобами твір наповнено відчуттям живописної дзвінкості та пластичної переконливості. В художній гостроті сприйняття об'єктів та підсиленій експресивності їх зображення простежено суголосність інтонаціям образно-пластичної мови живопису Вінсента Ван Гога. Одна з тенденцій у творчості майстра полягала в зображенні предметів не тільки як частин композиції, а як самостійних об'єктів, кожен з яких мав свою індивідуальність. Наприклад, у творі Ван Гога «Пара взуття» (1886) загострене емоційне сприйняття вигляду старого взуття в поєднанні з образно-пластичною виразністю його візуального втілення створили ефект «одухотворення» предмета зображення, наділення його власною «історією життя».

Висновки. Виявлена специфіка художньої спадщини Т. Яблонської 2000–2005 рр. дає змогу стверджувати, що в умовах суттєвих особистих обмежень того часу – фізичних і технічних – у втіленні задумів мисткиня посилювала нефізичний інструментарій творчого процесу. Важливу роль у цьому набули оригінальність інтерпретацій та синтез

Рис. 7. Джезва. 2003. 37×32,5

жанрів. Зосередившись у творчості на пейзажах та натюрмортах, художниця створила варіації їх поєднання.

Переосмислення традицій трактування жанрів разом з їх індивідуальною інтерпретацією – основа розмаїття градацій синтезу в системі «від пейзажу до натюрмарту». Підсумуємо особливості цієї системи. По-перше, вагоме місце належало традиційному трактуванню жанру пейзажу. Водночас простежено відтворення краєвидів в обрамленні вікон як частин інтер'єру. Своєрідним синтезом жанрів пейзажу і натюрмарту є численні інтерпретації художниці мотиву квітів на підвіконні, у яких поєднано два прояви природи: за вікном – фрагмент пейзажу, на першому плані на підвіконні розташовані квіти – прояв багатства природи в невеликій і одночасно виразній формі. Окрема жанрова градація – композиції з предметів на підвіконні. Також у пастелях Т. Яблонської зазначеного періоду знаходимо натюрморти у класичному трактуванні. Проте в одних творах художниця дотримувалась традицій, в інших – репрезентувала предмети в оригінальний спосіб.

Принципова риса творчості Т. Яблонської 2000–2005 рр. полягає в збереженні

динаміки мистецького процесу та відкритості до художніх пошуків – обмеження вона протиставила поглиблене розуміння виразності доступних їй мотивів. Так, зокрема, аналіз особливостей пейзажів мисткині виявив широкий діапазон інтерпретацій жанру, а також настроєвості творів – експресивне відтворення краси мистецтвостей природи, її трактування як узагальненого образу, в якому у візуальній формі втілено філософсько-споглядальне сприйняття колаобігу пір року.

Чисельні інтерпретації Т. Яблонської жанру натюрморту та варіанти його поєднання

з пейзажем в пастелях 2000–2005 рр. доцільно характеризувати як «художньо-поетичне життя речей». В образно-пластичному вирішенні предмети репрезентовані як свідки життя своїх господарів, красномовні візуальною виразністю. Важливе значення у такому творчому підході мали методи «образно-пластичної драматургії», «портретування» і «персоналізації» предметів буденного життя. Результати вивчення пастелей Т. Яблонської 2000–2005 рр. засвідчили сюжетно-тематичне розмаїття, виразність та багатогранність інтерпретацій мисткинею жанрів та їх синтезу.

Література:

1. Тетяна Яблонська. Пастель : кат. вист. / вступ. ст. : О. Федорук. Київ : Емірат, 2004. 39 с. : іл.
2. Тетяна Яблонська. Пастель 2003–2005 : кат. вист. / упоряд. : Г. Атаян, вступне слово : С. Мамаєв. Київ : ВХ студіо, 2006. 40 с. : іл.
3. Склярєнко Г. Я. Українські художники: з відлиги до незалежності: у 2-х кн. Кн. 1. Київ: ArtHuss, 2018. 288 с. : іл.
4. Юр М., Зіненко Т., Зайцева В. Творчі пошуки Тетяни Яблонської в її пастелях 2003–2005 років. *Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку*. Рівне, 2023. Вип. 44, С. 89–97.
5. Роготченко О., Зайцева В., Опанасюк О. Мультижанровість живописних полотен Тетяни Яблонської. *Актуальні питання гуманітарних наук : Міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених*. Дрогобич, 2023. Вип. 60, том 3. С. 88–93.
6. Яблонська Т. Щоденники, спогади, роздуми / упоряд. : Г. Атаян, І. Зайцева. Київ : Родовід, 2020. 584 с. : іл.
7. Тетяна Яблонська в колекції Запорізького художнього музею: альбом / упоряд. : Г. Борисова, І. Ласка. Київ : Родовід, 2017. 84 с. : іл.
8. Тетяна Яблонська : кат. вист. / упоряд. : Г. Атаян, Г. Пригода. Київ : PC World Ukraine, 1997. 94 с. : іл.
9. Федорук О. К. Перетин знаку: вибрані мистецтвознавчі статті: у 3 кн., Кн. 1. Київ : Видавничий дім А+С, 2006. 260 с.
10. Криволапов М. О. Про мистецтво та художню критику України ХХ століття. Кн. 1 : Формування та розвиток національної мистецької школи і мистецтвознавчої науки в Україні ХХ століття. Київ : Видавничий дім А+С, 2006. 276 с.

References:

1. Fedoruk, O. (Uporiad.) (2004). Tetiana Yablonska. Pastel [Tetyana Yablonska. Pastels] [Kataloh vystavky]. Emirat [in Ukrainian].
2. Ataian, H., & Mamaiev S. (Uporiad.) (2006). Tetiana Yablonska. Pastel 2003–2005 [Tetyana Yablonska. Pastels 2003–2005] [Kataloh vystavky]. VKh studio [in Ukrainian].
3. Skliarenko, H. (2018). Ukrainski khudozhnyky: z vidlyhy do nezalezhnosti [Ukrainian Artists: From the Thaw to the Independence]: Kn. 1. ArtHuss [in Ukrainian].
4. Yur, M., Zinenko, T. & Zaitseva V. (2023). Tvorchy poshuky Tetiany Yablonskoi v yii pasteliakh 2003–2005 rokiv [Tetiana Yablonska's creative search in her pastels of 2003–2005]. *Ukrainska kultura: mynule, suchasne, shliakhy rozvytku*. Vypusk 44. [Ukrainian culture : the past, modern, ways of development]. Rivne State University in the Humanities [in Ukrainian].
5. Rohotchenko, O., Zaitseva, V., & Opanasiuk, O. (2023). Multyzhanrovist zhyvopysnykh poloten Tetiany Yablonskoi [The multigenres of Tetiana Yablonska's paintings]. *Aktualni pytannia humanitarnykh nauk : Mizhvuzivskyi zbirnyk naukovykh prats molodykh vchenykh*. Drohobych. Vyp. 60, tom 3. p. 88–93 [in Ukrainian].

6. Ataian, H. & Zaitseva, I. (Uporiad.) (2020). Yablonska Tetiana. Shchodennyky, spohady, rozdumy [Tetyana Yablonska. Diaries, memories, reflections]. Rodovid [in Ukrainian].
7. Tetiana Yablonska v koleksii Zaporizkoho khudozhnoho muzeiu: albom (2017) [Tetyana Yablonska in the collection of the Zaporozhia Art Museum: an album] / uporiad. : H. Borysova, I. Laska. Kyiv : Rodovid [in Ukrainian].
8. Ataian, H., & Pryhoda, H. (Uporiad.) (1997). Tetiana Yablonska [Tetyana Yablonska] [Kataloh vystavky]. PC World Ukraine [in Ukrainian; in English].
9. Fedoruk, O. (2006). Peretyn znaku: vybrani mystetstvoznachchi statyi: u 3 kn., Kn. 1 [Crossing the Sign: Selected Art History Articles]. Vydavnychi dim A+S [in Ukrainian].
10. Kryvolapov, M. (2006). Pro mystetstvo ta khudozhniu krytyku Ukrainy XX stolittia. Kn. 1 [On the art and art criticism of Ukraine in the 20th century]. Vydavnychi dim A+S [in Ukrainian].